

FORMS OF THE POTENTIAL OF COTTON-TEXTILE CLUSTERS IN THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE REGION

Xayitov Rustam Burxonovich

Lecturer, Department of Economics and Information Technologies Navoi
Innovation University

Abstract. This article discusses the content and existing forms of the potential of cotton-textile clusters in the sustainable development of the region. Also, conclusions are drawn on the effective use of the forms of potential of cotton-textile clusters.

Key words. Region, sustainable development, cluster, cotton-textile clusters, potential, form.

MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARI SALOHİYATI SHAKLLARI

Xayitov Rustam Burxonovich

Navoiy innovatsiyalar universiteti “Iqtisodiyot va axborot texnologiyalari”
kafedrası o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada mintaqani barqaror rivojlantirishda paxta-to‘qimachilik klasterlari salohiyati mazmuni va mavjud shakllari yoritilgan. Shuningdek, paxta-to‘qimachilik klasterlari salohiyati shakllaridan samarali foydalanish yuzasidan xulosalar keltirilgan.

Аннотация. В статье рассматриваются содержание и существующие формы реализации потенциала хлопково-текстильных кластеров в устойчивом развитии региона. Также сделаны выводы об эффективности использования форм реализации потенциала хлопково-текстильных кластеров.

Kalit so‘zlar. Mintaqa, barqaror rivojlantirish, klaster, paxta-toqimachilik klasterlari, salohiyat, shakl.

Ключевые слова. Регион, устойчивое развитие, кластер, хлопково-текстильные кластеры, потенциал, форма.

Iqtisodiy rivojlanishga hududiy imkoniyatlardan samarali foydalanish, mehnat unumdorligi va resurslar mahsuldorligini oshirish hamda tarmoqlarning xalqaro bozordagi raqobatbardoshligini ta'minlash orqali erishiladi. Klasterlar maqsadlarni ro'yobga chiqarishning samarali instrumentlaridan biri hisoblanadi [1]. Klasterlarning rivojlanishi turli yo'nalishlarni taraqqiy qilishga xizmat qilmoqda. Xususan, O'zbekiston iqtisodiyotining innovatsion rivojlanishi davrida mamlakatda klasterlarning shakllanishi yangi milliy sanoat va ilmiy-texnika siyosatini amalga oshirishning ajralmas mexanizmiga aylanib bormoqda [2]. Bu borada klasterlarning rivojlangan shakli bo'lib, paxta-to'qimachilik klasterlari salohiyati hisoblanadi. Ushbu klasterlar mintaqani barqaror rivojlantirish borasida turli shakllarda namoyon bo'ladi.

Paxta-to'qimachilik klasterlari mintaqaning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy farovonligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ularning salohiyati bir necha asosiy jihatlardan iborat bo'ladi:

- iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish. Klasterlar mintaqadagi paxta yetishtirish va to'qimachilik sanoatini birlashtirib, ishlab chiqarish zanjirini yaxlit tizimga aylantiradi. Bu resurslarning samarali taqsimlanishi, ishlab chiqarish hajmining oshishi va mahsulotlar sifatining yaxshilanishiga olib keladi. Natijada, yalpi ichki mahsulot o'sishiga sezilarli hissa qo'shiladi.

- ish o'rinlari va bandlikni oshirish. Paxta-to'qimachilik klasterlari yangi ish o'rinlari yaratish imkoniyatini kengaytiradi, ayniqsa qishloq joylarda va yoshlar uchun qo'llaniladi. Bu hududlarda ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam beradi hamda kambag'allikni qisqartiradi.

- eksport salohiyatini kuchaytirish. Klasterlar yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulotlar ishlab chiqarish orqali mintaqaning eksport salohiyatini oshiradi. Bu esa tashqi bozorlarda raqobatbardoshlikni ta'minlaydi va valyuta tushumlarini ko'paytiradi.

- innovatsiyalar va texnologik rivojlanish. Paxta-to'qimachilik klasterlari innovatsiyalarni joriy etish va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash uchun platforma yaratadi. Bu ishlab chiqarish samaradorligini oshiradi va atrof-muhitga ta'sirni kamaytiradi.

- ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish. Klaster tizimi orqali olingan iqtisodiy natijalar mintaqaning ijtimoiy infratuzilmasini yaxshilashga, ta'lim va sog'liqni saqlash xizmatlarini rivojlantirishga imkon beradi. Bu esa barqaror rivojlanish uchun muhim omil bo'lib qaraladi.

Mazkur salohiyat nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy va ekologik jihatlarni o'z ichiga oladi. Bu borada ushbu salohiyatning asosiy jihatlari quyidagilar bilan namoyon bo'ladi:

1) Iqtisodiy salohiyat:

- qiymat zanjirini boshqarish va qo'shimcha qiymat yaratish. Paxta-to'qimachilik klasteri paxta xomashyosini yetishtirishdan tortib, uni ip-kalava, mato, tayyor kiyim-kechak, hatto sanoat buyumlarigacha qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda har bir bosqichda qo'shimcha qiymat yaratiladi va mintaqa iqtisodiyotiga hissa qo'shiladi. Paxtani faqat xomashyo sifatida eksport qilish o'rniga, uni ip-kalava yoki tayyor kiyimga aylantirish ko'proq daromad keltiradi va ko'proq ish o'rinlari yaratadi.

- bandlikni oshirish va ish bilarmonlikni rag'batlantirish. Klasterda ko'plab ish joylari yaratiladi: paxta dalalarida ishlovchi dehqonlardan tortib, fabrikada ishlayotgan mutaxassislar, dizaynerlar, marketologlar, logistika xodimlari va chakana savdoda ishlovchilargacha. Kichik va o'rta biznesning rivojlanishiga imkoniyat yaratadi (ip-kalava bilan ishlovchi kichik ustaxonalar, kiyim-kechak tikuvchilari, aksessuarlar ishlab chiqaruvchilari).

- eksport salohiyatini kengaytirish. Yuqori sifatli to'qimachilik mahsulotlari va kiyim-kechaklarni ishlab chiqarish orqali eksport hajmini oshirish va xorijiy valyuta tushumlarini ko'paytirish mumkin. Bu mintaqaning tashqi iqtisodiy aloqalarini mustahkamlaydi.

- investitsiyalarni jalb qilish. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, klasterlar zamonaviy texnologiyalar, yangi ishlab chiqarish quvvatlari va infratuzilmani rivojlantirish uchun mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga moyil bo'ladi.

- mintaqaviy iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash. Paxta-to'qimachilik sanoati ko'pincha mintaqaning asosiy iqtisodiy tayanchiga aylanadi, bu esa iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va yagona mahsulotga qaramlikni kamaytirishga yordam beradi.

2) Ijtimoiy salohiyat:

- ishsizlikni kamaytirish va yoshlar bandligini ta'minlash. Klasterlar ko'plab ish joylari bilan, ayniqsa, qishloq hududlarida yoshlar uchun ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini yaratadi.

- mahalliy kadrlar tayyorlash va bilim sanoatini rivojlantirish. Klasterda zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, sifatni nazorat qilish va dizaynni rivojlantirish uchun malakali mutaxassislar zarur. Bu ta'lim tizimini rivojlantirish va ilmiy-tadqiqot faoliyatini rag'batlantiradi.

- mahalliy an'analar va hunarmandchilikni saqlash va rivojlantirish. Ko'pincha paxta-to'qimachilik klasterlari mahalliy hunarmandchilik uslublarini (to'quvchilik va kashtachilik) zamonaviy ishlab chiqarish bilan uyg'unlashtirishi mumkin. Bu esa madaniy merosni saqlashga yordam beradi.

- hayot sifatini yaxshilash. Yangi ish joylari, ko'proq daromad, rivojlangan infratuzilma (yo'llar, maktablar va kasalxonalar) mintaqa aholisi uchun umumiy turmush darajasini oshiradi.

3) Ekologik salohiyat:

- "yashil" texnologiyalarni joriyl etish va ekologik tizimlarni yaxshilash. Barqaror paxtachilik (organik paxtachilik va suvni tejovchi sug'orish) va to'qimachilik ishlab chiqarishda (kam chiqindili texnologiyalar, kimyoviy moddalardan xavfsiz foydalanish va toza energiya) yangi texnologiyalarni qo'llash ekologik ta'sirni kamaytiradi. Suv resurslarini tejash va tozalash tizimlarini joriyl etish hamda qayta tiklanadigan energiya manbalaridan foydalanish talab etiladi.

- chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash. To'qimachilik sanoatidagi chiqindilarni (mato qoldiqlarini) qayta ishlaydigan tizimlarni yaratish va paxta poyalari va boshqa qishloq xo'jaligi chiqindilarini utilizatsiya qilish yoki qayta ishlashga asoslanadi.

- tabiiy resurslardan oqilona foydalanish. Bu paxta yetishtirishda tuproq unumdorligini saqlash va suv resurslaridan oqilona foydalanish bo'yicha ilmiy yondashuvlarni qo'llash bilan namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, paxta-to'qimachilik klasterlari mintaqaning barqaror rivojlanishida iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik sohalarda muhim salohiyatga ega. Ularni rivojlantirish orqali mintaqa o'zining raqobatbardoshligini oshirib, keng ko'lamli ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishi mumkin. Paxta-to'qimachilik klasterlarining salohiyati mintaqaning barqaror rivojlanishida iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik va integratsion yo'nalishlarda ko'rinadi. Ular mintaqani raqobatbardosh qilish, ijtimoiy farovonlikni oshirish va ekologik barqarorlikni ta'minlashda muhim vosita hisoblanadi. Mazkur klasterlar mintaqaviy iqtisodiyotning rivojlanishida asosiy drayver bo'lib xizmat qiladi. Chunki, ular xomashyo resurslaridan to'liq foydalanish imkonini beradi, yuqori qo'shilgan qiymatga ega mahsulot ishlab chiqarishni ta'minlaydi, ish o'rinlari yaratadi, eksport hajmini oshiradi hamda mintaqaning innovatsion va texnologik salohiyatini faollashtiradi. Shu bois, paxta-to'qimachilik klasterlari mintaqani iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan barqaror rivojlantirishning muhim instrumenti bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Sodiqov A.M., Begimova D.K. Hudud iqtisodiyoti tarmoqlarining klasterlashtirish salohiyatini baholash. // Ilm-fan va innovatsion rivojlanish, 2022, 4. - 83 b.
2. Mahkamov O'. Innovatsion klasterlar: ilm-fan va biznes hamkorligi. // Iqtisodiyot va ta'lim, 2020, №4, - 20 b.